

Savis, bojos i difunts. El conte decadentista a Catalunya (1895-1930)

Nascuda el 2012, l'editorial Males Herbes mostra predilecció per la literatura considerada no realista. En aquestes mateixes pàgines hem parlat de *La guerra de les salamandres*, de Karel Čapek, i de *Nosaltres*, d'Ievgueni Zamiatin. Dins el nostre àmbit lingüístic, ha publicat autors com Enric Virgili, Muriel Villanueva i David Gálvez. No és estrany, doncs, que un dels editors, Ramon Mas, sigui el responsable de l'antologia de contes titulada *Savis, bojos i difunts*, que recull obres que no encaixen en el Modernisme i en el Noucentisme, els moviments literaris amb què els historiadors de la literatura catalana tendeixen a organitzar les obres escrites a començaments del segle XX.

No li falta raó a Ramon Mas en les crítiques que formula a la selecció d'autors feta dècades enrere per Joaquim Molas i Josep Maria Castellet, que encara té un pes important en la manera com entenem la nostra literatura recent. No puc estar més d'acord amb ell quan afirma: "A vegades, als historiadors de la literatura els resulta més fàcil buscar una etiqueta genèrica on encaixin els autors que mirar d'entendre el que tenen de genuí". Per tot plegat, entén "la decadència" com una actitud individual més que com un credo compartit. Ara bé, ell mateix reconeix que el decadentisme és un territori incert. Dins la història de la literatura catalana es considera un corrent dins el moviment modernista, si bé s'allarga fins als anys trenta. De fet, l'únic que sabem del cert del decadentisme és que neix el 1884 quan Joris-Karl Huysmans publica *À rebours*, que té com a protagonista un home estàtic i agorafòbic, que passa la vida tancat a casa gaudint de plaers selectes. Ara bé, la majoria dels contes d'aquesta antologia no s'assemblen gens a aquesta novel·la fundacional, sinó que tracten històries sòrdides, protagonitzades per personatges marginals, sovint des d'una perspectiva grotesca.

De Rusiñol a Martínez Ferrando

Ramon Mas ha triat setze autors (l'única dona és Víctor Català) que cobreixen gran part del nostre domini lingüístic, i que, en termes cronològics, van de Santiago Rusiñol (1861-1931) a Ernest Martínez Ferrando (1891-1965). En els vint-i-cinc contes que aplega hi he comptabilitzat onze morts violentes (sumant-hi assassinats, suïcidis i execucions) i quatre violacions. Com diu l'antòleg, "aquí no hi ha lloc per a visions idíl·liques del món". En tot cas, hi ha més difunts que bojos, i més bojos que savis.

Alguns textos s'assemblen més a un article d'opinió que a una ficció: és el cas dels que firmen Gabriel Alomar i Jeroni Zanné. D'altres edificuen una sordidesa tan òbvia que s'acosten més al pamflet que a la literatura. A continuació em detindré en els contes que més m'han complagut.

Comencem pels dos de Raimon Casellas. *La floristeta* és protagonitzada per una nena que ven flors, que recorda la venedora de llumins de Christian Andersen (perquè la història és lacrimògena), l'Eliza Doolittle de Bernard Shaw (pels vulgarismes lingüístics de la nena i perquè l'escena té lloc a la sortida del teatre) i la Lolita de Nabokov (perquè té la mateixa edat, la mateixa "voluptuositat primerenca" i fins i tot el mateix nom, ja que es diu Loló, que ve de Dolorettes). L'altre conte de Casellas, *Dia de sentència*, és el millor de tot el recull. Descriu els preparatius per una execució al castell de Montjuïc, que aplega ciutadans, mainada i prostitutes amb ganes de distreure el tedi presenciant una mort en directe.

El tercer conte que val la pena destacar és la fantasia d'un joveníssim Eugeni d'Ors titulada *La fi d'Isidro Nonell*. Format en gran part per enumeracions poètiques, narra la venjança que la turba pren sobre el pintor que, retratant-la cruelment, l'ha feta adonar de les seves misèries. Com *Dia de sentència*, les persones de baixa condició no formen el poble que canten els patriotes, sinó més aviat l'horda que temen els aristòcrates.

Molt més conegut que el conte d'Eugeni d'Ors és *La Fineta*, de Joaquim Ruyra, que mostra una noia que està a punt de ser violada per un home mig salvatge, i que, una vegada salvada, troba que és una llàstima que l'home salvatge desaparegui per sempre.

L'últim conte del recull mereix també una menció. Em refereixo a *El suïcidi de Jordi Ventura*, d'Ernest Martínez Ferrando. En aquest cas, el narrador pren distància i conclou que el tal Ventura, un jove llicenciat en Filosofia i Lletres, havia seguit les convencions més tronades de la literatura romàntica, no sols a l'hora d' enamorar-se i de suïcidar-se, sinó també a l'hora d'escriure una carta plena de tòpics a la dona que estimava.

A l'altre plat de la balança podem citar contes tan tenebrosos que, llegits avui dia, ens poden provocar més aviat un somriure, com les velles pel·lícules de terror que ja no fan por ni a les criatures. Em refereixo a *L'expiació d'en Serradell*, de Prudenci Bertrana, la història d'un home que demana ser penjat després de mort; a *Sacrifici*, de Miquel de Palol, protagonitzat per una monja que s'automutila; a *A l'hora baixa*, d'Alfons Maseras, que narra un onanisme sacríleg; a *L'escarabat negre-i-blanc*, en què un pare extravia el cadàver del seu fill. Són contes escrits amb traç gruixut, sense matisos, que prefiguren el tremendisme de postguerra i que s'autodesactiven a còpia d'excés.

Potser valdria la pena esbrinar si l'oposició entre home i massa, el rebuig del progrés i l'èmfasi posat en la malignitat humana tenen alguna relació amb el pensament conservador o reaccionari que alguns d'aquests autors van adoptar més tard. El cas més clar és el d'Eugeni d'Ors, que anys a venir seria un dels intel·lectuals més valuosos

del franquisme, i també el d'Agustí Esclasans, que als anys seixanta va criticar "les escombraries materialistes (existencialistes) que vénen de l'estranger".

Una derivació del romanticisme

D'altra banda, si extrapolem les característiques del decadentisme -tan genèriques- podríem concloure que ja existia abans d'À rebours. De fet, el mateix any 1884 apareix *L'escanyapobres*, de Narcís Oller, que no recorda gaire la vessant exquisida del decadentisme, però que en canvi inclou unes dosis d'estupidesa, perversió i bogeria semblants a les que trobem en bona part dels contes recollits en aquesta antologia. Ben mirat, el decadentisme en sentit ampli deriva com a mínim del romanticisme. El trobem a l'obra d'autors com Charles Baudelaire, Edgar Allan Poe i fins i tot René de Chateaubriand. Més a prop nostre, es pot localitzar als contes d'Eusebi Isern i de Joan Badia, i també als de Salvador Espriu.

Malgrat la confusió de límits del moviment, cal aplaudir sense reserves la iniciativa de rescatar obres i autors arraconats pel cànon dominant, un cànon que no es pot desvincular de les afinitats ideològiques i morals dels qui l'han elaborat. Celebrem des d'aquí la tria d'aquesta antologia i del catàleg de Males Herbes en general. Igualment ens congratulem del criteri de modernització ortogràfica: quan accedim sense traves prefabrianes a textos de cent anys enrere, ens adonem que la llengua no ha pas canviat tant, i sobretot que no cal fer un gran esforç per llegir-los. D'aquesta manera, la tradició es manté viva i som lliures de triar uns o altres autors segons els nostres gustos i conveniències.

El Noucentisme va ser el moviment més elegant, però no pas el més divertit ni el més vital. El pitjor de tot és que resulta estèril per als narradors. Com diu Ramon Mas, "caldrà començar a desenterrar els llibres no hegemònics del segle XX".